

J. V. Snellman Hegelin *Oikeusfilosofian* tulkitsijana

Suomen Filosofisen Yhdistyksen 125-vuotisjuhlakollokviossa
16.10.1998 pidetty esitelmä.¹

TUIJA PULKKINEN

ABSTRACT
J.V. Snellman as
an Interpreter of
Hegel's *Philosophy
of Right*.

Snellman (1809-1883) interpreted Hegel's Philosophy of Rights in three different phases, the last being the recently published university lectures (1856-1863) Snellman's interpretation follows throughout the line of emphasizing "subjectivity", i.e the moment of morality, in ethical life (*Sittlichkeit*). Snellman ignored economy in civil society and established the difference between the state and civil society in terms of action, more precisely in terms of an agent's attitude in reference to norms (*Rechts*) in a community. Civil society consists of action associated with self-interest and conducted according to the established norms; the state consists of action associated with general interest and conducted for the purpose of changing the existing norms. Snellman's emphasis on inner decision and motives for action contributed in the last century to Finnish Hegelianism's characteristically active and political flavor.

Georg Friedrich Wilhelm Hegelin teos *Grundlinien der Philosophie des Rechts* eli Oikeusfilosofia ilmestyi vuonna 1820. Hegel kirjoitti Preussissa, joka eli Ranskan vallankumouksen jälkeisten reformien ja niiden ideaalit lopulta toteuttavan vuoden 1848 vallankumouksen välistä aikaa, jona monet vanhat poliittiset käsitteet vakiintuivat täysin uuteen käyttöön. "Valtakunta" (*Reich*) väistyi, "valtio" (Staat), säädät sekä konstituutio ja monarkki olivat keskeisiä käsitteitä.

Hegelin Oikeusfilosofia on osa hänen idealistinen filosofian projektiaan, jossa tarkoitus on esittää kaikki oleva yhtenä ajatusprosessina, joka tapahtuu siirtyminä käsitteestä toiseen. Kyse on absoluuttisen hengen, tietynlaisen Jumalan tai kaikkeuden ajatteluprosessista, jolla on käsitteellinen muoto ja joka samalla on kaikkeuden olemista. Keskeisin käsite Oikeusfilosofiassa on "*Recht*" - "Oikeus" tai "Oikea. "*Recht*" on laaja käsite - myös nykykielessä se kattaa sekä oikean vastakohtana väärälle, että oikeuden, järjestelmän mielessä. Jos esimerkiksi ajatellaan englanniksi, niin sekä "*right*" että "*law*" tulevat ilmaistuiksi tällä käsitteellä.

¹ Esitelmä perustuu aiempiin Hegeliä ja Snellmania käsitteleviin, osittain julkaistuihin tutkimuksiin, joita olen parhaillaan kokoamassa yhdeksi teokseksi, sekä tekeillä olevaan käsitehistorialliseen tutkimukseeni Suomenvaltio-käsitteestä.

Oikeusfilosofia -kirjassa tarkoitus on esittää oikean/oikeuden idean todellisuus eli se miten oikean tai oikeuden ajatus konkretisoituu - tai niinkuin Snellman usein sanoi: miten oikea on “maan päällä”. Tässä lähdetään abstraktista ajatuksesta ja konkretisoidaan sitä, eli annetaan sille spesifimpiä määreitä. Kirja jakautuu kolmeen osaan “Abstrakti oikeus”, “Moraali” ja “Siveellisyys”. Abstrakti oikeus eli luonnonoikeus kirjaa sen mitä Hegel pitää yleisimmin oikeutena (maan päällä) eli oikeuden, joka ilmenee universaalisti inhimillisissä oikeusjärjestelmissä niiden perustana: siihen kuuluvat esimerkiksi periaate, että ihmiset ovat persoonia, sekä sopimuksen ajatus ja omaisuuden ajatus. Abstraktiin oikeuteen, toisin sanoen, kuuluu ajatuksia ja periaatteita.

Moraali on seuraava tapa, jolla oikean ajatus konkretisoituu tai “on maan päällä”. Se on ihmisten kykynä harkita asioita jakaen niitä oikeaan ja väärään, toisin sanoen ihmisten kykynä harkita moraalisesti ja tehdä moraalisia päätöksiä. Moraali -osassa todetaan, että ihmiset toimivat: ihmiset ovat toimivia henkilöitä, joilla on omatunto. Oikea on siis olemassa tässä ajattelukulun osassa yksittäisten ihmisten päätöksinä oikeasta ja väärästä.

Kolmas osa “Siveellisyys” kuvaa oikean ajatuksen olemassaolon “maan päällä” niinä erilaisina normijärjestelminä eli käyttäytymissääntöinä, tapoina, ja lakeina, joiden suhteen ihmiset harkitsevat moraalisesti tekojaan harkitessaan. Outo sana, mutta vakiintunut suomennos, “Siveellisyys” ei viittaa sukupuolimoraaliin vaan tapoihin, joita ihmiset yhteisöissä noudattavat ja muodostavat. Hegelin termi Sittlichkeit johtuu tunnetusti saksan sanasta Sitten, joka merkitsee tapoja. Hegel käsittelee “siveellisyden” otsikolla kolmea aluetta “perhettä”, “kansalaisyhteiskuntaa” - joka on ennenkaikkea taloudellinen yhteiskunta - ja valtiota. Eri ihmisyyhteisöjen tavat vaihtelevat, siksi siveellisyden alue on konkreettisin eli rikkain määreiltään.

Moderni valtio on Hegelin mukaan oikean maan päällä olemisen suhteen eräänlainen päätepiste, sillä siinä oikea maan päällä on jälleen omassa muodossaan, ajatteluprosessina. Olennaista Hegelin modernille valtiolle nimittäin on, että se on normiyhteisön itserefelektiivinen suhde. Modernissa valtiossa ihmiset - siis ei absoluuttinen mutta äärellinen henki - ajattelevat ja harkitsevat itse lakeja ja tapoja. Moderni valtio - ja tässä Hegel ajattelee konstitutionaalista järjestelmää, jossa laeista keskustellaan - takaa muodollaan normiston jatkuvan muutoksen ja moderni valtio takaa yksilöiden mahdollisuuden vaikuttaa oikean konkreettisten määreiden jatkuvaan muutokseen. Kun modernin valtion ajatus on, että siinä yhteisö tietoisesti uudistaa koko ajan lainsäädäntöään, ohjaa suvereenisti omaa “oikean” määrittelyään, siis ajattelee omaa oikeaansa, niin käy ymmärrettävämmäksi se Oikeusfilosofian tunnettu lause, että “valtio on “Jumalan (sen joka ajattelee oikean ajatusta) kulkua maan päällä”.

SNELLMAN HEGELILÄISENÄ-OMA TULKINTALINJA

Johan Vilhelm Snellmanin hegeliläisyys oli tunnetusti melko uskollista lajia. Hegelin järjestelmä oli se filosofinen järjestelmä, jonka Snellman alunperin opetteli, ja jota hän loppuun saakka piti aikansa parhaimpana. Nimenomaan oikeusfilosofian alueesta muodostui selvästi hänen suurimman kiinnostuksensa kohde. Vaikka *Idee der Persönlichkeit* kirjaa, joka käsittelee yleisimpiä Hegelin järjestelmän kysymyksiä, voi pitää eräänlaisena pääteoksena, niin Snellmanin kiinnostus vakiintui sen jälkeen

nimenomaan moraal- ja yhteiskuntafilosofiaan eli Oikeusfilosofian alueelle. Snellmanin tuotanto tällä alalla jakaantuu kolmeen selvään osaan. Ensimmäinen on vuoden 1840 suppea mutta tiivis *Lärobok i Rättsläran* - osa kolmiosaista *Philosophisk Elementarkurs* -kirjasarjaa, jonka muut osat ovat psykologia ja logiikka. Seuraava vaihe on sitten kirja *Läran om Staten* (1842) ja kolmas, Snellmannin jatkuvasta kiinnostuksesta tähän filosofian alueeseen kielivä jakso, vuosien 1856-1863 professoriluennot, jotka keskittyivät suurelta osalta oikeusfilosofiaan, usein nimellä "*Sedelära*" (siis *Sittlichkeit*, oppi tavoista), jonka ohella Snellman luennoi kyllä myös psykologiasta, pedagogiikasta ja filosofian historiasta. Luennoissa Snellman käy neljään eri otteeseen läpi oikeusfilosofian järjestelmän ja tämä laaja tekstimateriaali, joka tähän asti on ollut käytettävissä vain julkaisemattomina käsikirjoituksina, on pian kokonaan julkaistu kokonaan uudessa *Samlade arbeten* -teossarjassa. Omalta osaltani sain eri periodeissa tehdyn, aina vuodesta 1981 jatkuneen luentosarjojen editointi- ja kommentointityön päätökseen vuoden 1997 lopulla. Kyseessä oli aikamoinen palapeli, koska käsikirjoitukset ovat Helsingin yliopiston kirjaston käsikirjoituskokoelmassa monilta osin hajallaan.

Snellmanille muotoutui Hegelin oikeusfilosofian esityksissä alusta saakka selvä oma tulkintalinja, joka näkyy hyvin jo *Lärobok i Rättsläranissa*, ja vain vahvistuu ajan mittaan, kertaantuen *ensin Läran om Statenissa* ja sitten hyvin eksplisiittisenä luennoissa. Hän mainitsee alusta saakka itse poikkeavansa Hegelistä ennenkaikkea kahdessa kohdassa: 1) kohdassa moraal- ja 2) kansalaisyhteiskunnan käsitteessä.

Ensimmäinen poikkeavuus liittyy siihen, että Snellman painottaa edellä mainituista kolmesta oikeusfilosofian osasta (abstrakti oikeus, moraal- ja siveellisyys) erityisesti osaa moraal-. Periaatteessahan Hegelin järjestelmässä siveellisyyden ajatukseen sisältyvät molemmat edeltävät momentit: abstrakti oikeus ja moraal-. Ajatus on siis, että siinä konkreettisesti oikeuden prosessissa, mikä ilmenee perheessä, kansalaisyhteiskunnassa ja valtiossa, tulevat ilmaistuksi ja konkretisoituvat abstraktin oikeuden periaatteet (persoona, sopimus, omaisuus etc.), ja että tämä prosessi toteutuu käytännössä siten, että yksittäiset ihmiset tekevät moraalisia päätöksiä oman omantuntonsa mukaan. Siveellisyyden momentissa lisänä tuleva ajatus on, että näitä arvostelmia eli omantunnon päätöksiä ei tehdä tyhjiössä, vaan kulloisessakin ajassa ja paikassa, jossa vallitsevat tietyt normit, joiden suhteen päätöksiä harkitaan, ja jotka sitten taas muuttuvat näillä päätöksillä.

Snellmanin näkemys on *Lärobok i Rättsläranista* asti, että Hegel ei painota tarpeeksi moraal- momenttia eli sitä, että oikean prosessi varsinaisesti tapahtuu yksilöiden tehdessä omantunnon mukaisia päätöksiä eli toimiessa moraal- toimijoina. Hän tulkitsee tämän ajatuksen kyllä olevan läsnä Hegelillä, mutta ei korostuvan tarpeeksi Hegelin esityksessä. Tämän hän korjaa omassa esityksessään korostuksella, joka vahvistuu ajan mittaan.

Snellmanin kritiikki on sikäli mielenkiintoista, että myös paljon myöhemmässä, tämän vuosisadan moraal- ja yhteiskuntafilosofiassa, varsinkin anglosaksisissa yleiskatsauksissa, ehkä yleisimmin kuultu arvostelu Hegelin yhteiskunta- ja moraalifilosofiaa kohtaan on, että se on "sosiologista" tai "sosiologismia". Tällöin tarkoitetaan sitä, että Hegel puhuu kyllä yhteiskunnan normistruktuurista, mutta ei yksilön suhteesta siihen. Väite Hegelin yhteiskuntafilosofian täydellisestä "sosiologismista" on moneen kertaan osoitettu vääräksi, etenkin 1970-luvun vilkkaan Hegel-tutkimuksen renessanssin aikana sekä Saksassa että anglosaksisissa maissa.

Kohta “moraali” ja sen mukana yksilön moraalinen harkinta ja toiminta ovat kyllä olennainen osa Hegelin kirjan ja ajattelun rakennelmaan, mutta on mielenkiintoista havaita, että myös Snellman kaipasi Hegelin esityksessä tässä kohdin vahvistusta.

Kuitenkin voi hyvinkin sanoa, ettei Snellmanilla ole kyse pelkästään kosmeettisesta parannuksesta, vaan myös erityisestä tulkinnasta Hegelin Oikeusfilosofiasta. Snellman korostaa, kuten hän sanoo “subjektiivista momenttia” eli sisäisesti itse päätöksentekevää ja päätöksenteon perusteella toimivaa yksilöä. Hegelin oikeusfilosofia, jossa kuvataan Oikean olemista, muuttuu Snellmanin tulkinnassa tällä tavoin enemmän toimintaa painottavaksi, eli voi sanoa, että Snellman tulkitsee Hegelin oikeusfilosofiaa toimintapainotteisesti. Tämän toimintapainotteisuuden myötä Snellmanin oikeusfilosofiasta tulee korostetusti poliittista filosofiaa.

KANSALAISSYHTEISKUNTA-OPIN KORJAUS

Toinen kohta, jossa Snellman oman ilmoituksensa mukaan poikkeaa Hegelistä on kansalaisyhteiskunnan määrittely. Hegelillehän kansalaisyhteiskunta (*Bürgerliche Gesellschaft*) on ehkä lähempänä Marxista tuttua “porvarillisen yhteiskunnan” käsitettä kuin nykykeskustelusta tuttua kansalaisyhteiskuntaa osallistumisyhteisönä. Olennaisia määreitä Hegelin kansalaisyhteiskunnalle ovat tarpeiden tyydytys, työ, vaihto, ns. näkymättömän käden prosessi ja toisaalta säätelevä lakijärjestelmä. Porvarillinen kansalaisyhteiskunta on alue, jossa toimitaan ennenkaikkea omia intressejä tyydyttäen ja jossa näin muodostuu yhteiskunnallinen yhteys toimijoiden välille. Yhteys syntyy kuitenkin vain ulkoisesti, ikäänkuin salaa eikä kenenkään tarkoittamana.

Snellmanin revisio on erittäin mielenkiintoinen: hän jättää kansalaisyhteiskunnan käsitteestä kokonaan pois talouden eli tarpeiden tyydytyksen ja työn. Hän argumentoi, että kun kerran oikeusfilosofiassa on kyse oikean käsitteen olemisesta maan päällä, niin tulee puhua vain oikeasta ja oikeudesta. Oikean olemassaoloon ei kuulu tarpeiden tyydytys, intressit, työ ja sen kaltaiset asiat, vaan oikeuskäsitykset, lait, oikeaksi ja vääräksi arvioiminen ja muut nimenomaan vain oikeuteen ja oikeaksi arvioimiseen kuuluvat asiat. Ajatus pitää tällä kohdalla järjestelmässä hänen mielestään johtaa toisin kuin Hegel on sen tehnyt. Kansalaisyhteiskunnan käsite pitää määrittellä siten, että siihen liittyy jokin erityinen aspekti oikean/oikeuden ilmenemistä. Snellman katsoo vakavasti vain tekevänsä Hegelin työtä johdonmukaisemmaksi tällä kohdin.

Tämä uudelleen ajattelu johtaa siihen, että Snellman erottelee kansalaisyhteiskunnan ja valtion käsitteet toisistaan aivan eri kriteerillä kuin Hegel. Tämä kriteeri ei ole myöskään riippumaton hänen yleisestä tulkintasuunnastaan, joka painottaa “subjektiivista momenttia” eli moraaliarvostelmaan perustuvaa toimintaa.

Snellmanille kansalaisyhteiskunta on sellaisen toiminnan alue, jossa asenteena on normien noudattaminen, seuraaminen. Valtio -sanalla hän merkitsee sellaisen toiminnan aluetta, jossa asenteena on normien muuttaminen. “Kansalaisyhteiskunta” ja “valtio” ovat siis toiminta-käsitteitä. Ne eivät viittaa toiminta-alueisiin, kuten taloudelliseen toimintaan, hallinto-instituutioihin tai muuhun vastaavaan, vaan toiminnan asenteeseen. Sikäli erottelu on lähempänä, sanokaamme, Hannah Arendtin erotteluja toiminnan lajeista kuin esimerkiksi nykyisiä jälkimarxilaisia malleja, joissa kansalaisyhteiskunta sijoitetaan ei-institutionaalisiin kansanliikkeisiin tai muuhun

nimenomaan ei pysyvästi organisoituun toimintaan. Snellmanin kriteeri koskee toimivaa yksilöä ja hänen asennettaan. Normeja ja lakeja muuttaman pyrkien voi toimia missä vaan, jopa perheessä. Esimerkiksi virkamies voi toimia joko kansalaisyhteiskunnassa, jolloin hän ainoastaan tottelee kuuliaisesti olemassaolevaa järjestystä ajattelematta sen kummemmin mitä tekee, tai sitten valtiossa, jolloin hän itse myös arvioi, mikä olisi kansakunnan kannalta parasta ja pyrkii mahdollisuuksiensa mukaan edistämään sitä. Jopa perheessä lapsia kasvatettaessa voidaan toimia kansalaisyhteiskunnassa, jolloin kasvatetaan traditionaalisella tavalla, tai sitten voidaan omia lapsia kasvatettaessa ”toimia valtiossa”, jolloin pyritään uudistamaan yleisemminkin lastenkasvatuksen periaatteita kulttuurissa. Toiminta valtiossa (*handling i staten*) on siis erikoinen eikä ollenkaan meidän valtiotieteen vastaava tapa käyttää valtion käsitettä, vaikka Snellman käyttää toki samaa sanaa myös muissa merkityksissä esimerkiksi puhuessaan valtiomuodoista ja instituutioista. Erikoisessa valtion ja kansalaisyhteiskunnan erotteluun liittyvässä mielessä Snellmanin ”valtio” ei ole, kuten Hegelillä, ainoastaan moderni valtio eli muoto, joka sallii jatkuvan poliittisen uudistumisen, vaan se on korostetusti itse poliittinen toiminta. ”Valtiollinen toiminta” on itse asiassa lähellä nykyistä käsitettä ”poliittinen toiminta”. Poliittika-sanasto ilmaistiinkin pitkään myöhemminkin Suomessa ”valtio”-sanastolla.

SNELLMANIN VALTIOKÄSITYS

Valtion, latinan *Status* -sanasta juontuva *estato*, *Staat*, *state*, *état*, *stat* jne., käsitteellä on pitkä ja monimutkainen eurooppalainen käsitehistoria ja sen suomalaisesta historiasta muodostui myös monimutkainen. Suomenkielen ”valtio”, joka muodostettiin vasta 1840-luvun lopulla, ja ruotsin *stat*-sana muodostuivat suomalaisessa poliittisessä keskustelussa juristien ja historioitsijoiden lempitermiksi ja keskeiseksi kiistakapulaksi 1850-luvun lopulta lähtien. Tällöin kiisteltiin siitä oliko Suomi ollut valtio Ruotsin valtakunnassa ja oliko se valtio Venäjän valtakunnassa, vanhan ”valtion” käsitteen kriteerin mukaisesti. Tällaiselle vanhalle ”valtiolle”, joka saattoi olla toisen valtakunnan (*Reich*, *rik*) osa - ei siis uudessa mielessä valtiolle, joka on olennaisesti sekä sisäisesti että ulkoisesti suvereeni - kriteerit olivat, että sillä on oma ruhtinas, oma taloushallinto ja oma lakijärjestelmä. Snellmanin puhe valtiosta - luonnollisesti *Läran om statenissa*, joka ilmestyi ennen koko tämän kiistan alkamista - mutta myöskin luennoissa, joita hän piti tämän kiistan puhjettua, ei selvästikään osallistu keskusteluun näillä juridisilla ja poliittisilla termeillä. Snellmanin käsitteistö on aivan toinen. Silloinkin kun hän ottaa eksplisiittisesti sanomaledistössä kantaa ”valtio”-kiistaan hänen kriteerinsä valtiosta puhumiselle ovat toiset.

Snellmanin mukaan Suomi oli epäilemättä valtio, mutta tämä ei hänen mielestään riippunut ensisijaisesti laeista, ruhtinaista tai itsenäisestä taloushallinnosta. Olennaista oli että Suomeen oli muodostunut poliittinen yhteisö, jossa vallitsi sellainen asenne mikä valtiossa vallitsee, eli suomesta oli muodostunut poliittinen yksikkö, joka harkitsee omia normejaan ja lakejaan ja muuttaa niitä itse tietoisesti, eli ottaa oman ”oikeansa” tietoiseksi kohteeksi. Snellmanin toteamus oli, että Suomen kansakunta on itse tehnyt itsensä valtioksi.

Vaikka Snellman ei itse erityisesti korosta poikkeavansa Hegelistä muissa kuin edellä mainituissa kohdissa, hän itse asiassa poikkeaa myös tavassa, jolla käyttää kansan ja

kansakunnan käsitteitä. Hegel käyttää kyllä kansan (*Volk*) ja kansakunnan (*Nation*) käsitteitä, jotka ovat melko synonyymisiä toisiinsa nähden, eikä poikkea tässä aikansa saksalaisesta valtavirrasta. Mutta Snellmanilla kielellisin perustein määritelty kansa ja sen poliittiseksi yksiköksi kehystävä kansakunnan käsite ovat huomattavasti korostuneempia, ja hän on omaksunut tällä kohdin vaikutteita Hegelin ohi myös muilta ajattelijoilta.

Kansa ja kansakunta ovat myöskin eurooppalaisessa käsitehistoriassa monia vaiheita kokeneita käsitteitä, jotka juuri vuosien 1750 - 1850 välisenä aikana omaksuvat aivan uusia muotoja saksalaisessa ajattelussa. Herder muodostaa "kansasta" ensi kerran käsitteen, jolla viitataan ensisijaisesti kulttuurisesti, kielellisesti, etnisesti määriteltyyn yksikköön, jolla ajatellaan myös olevan historia ja alkuperä. Tämä käänne kansan käsitteen käytössä tapahtuu saksankielisellä alueella, samaan aikaan kun ranskalaisella ja englanninkielisellä alueella kansaa (*peuple, people*) käytetään ensi sijassa poliittisessa merkityksessä, valtiokansana eli sinä, joka kansakunnassa (*nation, nation*) hallitsee suvereenina. Ranskassa ja Englannissa sen enempää kansalle kuin kansakunnallekaan (*nation*) ei muodostunut ensi sijassa etnistä merkitystä. Saksalaisella kielialueella taas myös "kansakunnalla" (*Nation*), jota aletaan noin vuoden 1800 paikkeilla käyttää suurin piirtein synonyymisti kansa (*Volk*) sanan kanssa, on ensisijaisesti etninen merkitys. Sekä kansakunnalla että kansalla tarkoitetaan subjektina eli toimijana nimenomaan etnisesti määriteltyä yksikköä. Hegel käyttää näitä sanoja tässä yleisessä saksalaisessa merkityksessä ja Snellman tekee tästä oman muunnelmansa.

Snellmanille kansa (*folk*) on hieman marginaalisempi kuin erittäin keskeinen kansakunta (*nation*). Lisäksi hän käyttää kansallishengen (*nationalande*) käsitettä. Snellman ei korosta kansallisuutta määrittellessään erityisesti kansan historiallisen alkuperän ykseyttä, joka kyllä oli muuten Suomessa paljon esillä oleva ajatus, ja on vieläkin, mutta sitäkin enemmän kieltä. Snellman korosti korostamasta päästyään, että ihmiset ajattelevat aina jollakin kielellä, ja eri kielillä muodostuu erilaisia ajatuksia.

Voi tietenkin kysyä mistä etnisen yhteisön ja varsinkin kielen korostus ja mistä painottunut kansallishengen käsite ovat kotoisin. Voi aina spekuloida niiden muitten filosofien vaikutuksella, joita Snellman harrasti. Esimerkiksi Leibniz, joka filosofian historian luennoista päätellen oli yksi Snellmanin lempifilosofeja, painotti myös ajattelun kielellistä luonnetta ja kielten eroja. Snellman luki myös ahkerasti Montesquieuta, jonka *L'esprit des lois* -teoksesta kansallishengen käsite alunperin löysi tiensä myös saksalaiseen keskusteluun. Tärkeä osa vastausta on varmasti kuitenkin myös Ranskan vallankumouksen jälkeisessä "kansakunnan" käsitteessä kiteytyvä poliittisen ajattelun demokratisoituminen, toisin sanoen ajatus, että kansakunnan itsehallintaan ottavat periaatteessa osaa kaikki kansakunnan jäsenet - yhdistettynä kielelliseen tilanteeseen Suomessa. Ainoastan uskonnollisen elämän ja maatalouden tarpeisiin kirjalliseksi kehitetty suomen kieli, jota suurin osa väestöstä puhui äidinkielenään, ei riittänyt modernin kansakunnan tarpeisiin. Jotta ideaali modernista valtiosta, kansakunnasta itseään ohjaavana poliittisena yksikkönä voisi konkreettisesti toteutua, oli tapahduttava kielellisiä muutoksia. Yläluokka ei voinut puhua eri kieltä ja alaluokan kielen oli kultivoiduttava: sen oli saatava juridista, pooliittista, jne. sanastoa. Eikä kulunut kauaakaan kun tämä visio toteutettiin ja suomenkieleen kehitettiin vartavasten näitä erikoisia sanoja, joita nytkin käytämme - sellaisia kuin "*valtio*", jolla ei ole mitään näkyvää sidettä eurooppalaiseen *staat*-sanastoon.

* * *

Osaksi Snellmanin Hegelin oikeusfilosofian tulkinnan erityispiirteet siis varmasti inspiroituvat hänen ympäristöstään - eli poliittisesta tilanteesta Suomessa - osaksi ne johtuvat yksinkertaisesti hänen ajattelunsa luonteesta. Snellmanin toiminnallisesti painottunut, yksityisen poliittisen toimijan omaa arvostelmaa korostava kuvaus siitä, miten "oikea on maan päällä", ei ole huono perintö suomalaisessa filosofian historiassa. Vaikka hegeliläis-snellmanilaisessa perinteessä on oma konservatiivinen sävynsä "olemassa olevan oikean" korostuksessa, niin Snellmania lukiessa kyllä myös aistiin sen toiminnallisen, omaa ajattelua ja omaa vastuuta korostavan vireen, joka on hänelle niin tyypillinen. Jos jotakin suomalaista filosofin tekstejä siis luetaan polvesta polveen kaupunginkirjastoissa, niinkuin kotimaisia filosofeja usein luetaan, niin Snellmanin lukevat eivät ole huonossa seurassa. Siksi onkin hyvä, jos kirjastoissa päästään jonkin ajan kuluttua lukemaan Snellmania nykysuomenkielisenä tekstinä eli jos uusi ruotsiksi toimitettu *Samlade arbeten* päästään alkuperäisen, viime laman keskeyttämän suunnitelman mukaisesti sittenkin kääntämään myös suomeksi ja matkalle kohti kirjastoja - ennen seuraavaa lamaa.

Kirjoitus perustuu aiempiin Hegeliä ja Snellmania käsitteleviin, osittain julkaistuihin tutkimuksiini, joita olen parhaillaan kokoamassa yhdeksi teokseksi, sekä tekeillä olevaan käsitehistorialliseen tutkimukseeni suomen valtio-käsitteestä.

LÄHTEET

"J.V. Snellmanin valtio-oppi". Valtio ja yhteiskunta Toim. Jaakko Nousiainen ja Dag Anckar. WSOY. Helsinki 1983.

"J.V. Snellmanin kansallishengen käsite". Suomen historia. Weiling & Göös. Helsinki, 1986.

Valtio ja vapaus. Tutkijaliitto. Helsinki, 1989.

"Hegelin Oikeusfilosofia" Oikeuden rajat Yhteiskuntasopimuksesta yhteisöön. Toim. Kaarlo Tuori ja Jaana Matikainen. Helsingin yliopiston julkisoikeuden laitoksen julkaisuja 10. Helsinki 1990.

"Morality in Hegel's Philosophy of Right" in *Right, Morality, Ethical Life: Studies in G.W.F Hegel's Philosophy of Right*. Ed. Jussi Kotkavirta. SoPhi. Jyväskylä. 1997

"Översikt över föreläsningar". Yleiskommentaari J.V. Snellmanin professoriajan yhteiskuntafilosofian luentoihin. J.V. Snellman, *Samlade arbeten VII*. Edita. Helsinki, 1996. ss. 782-786.

Kommentaarit sedeläraan liittyviin luentosarjoihin:

“Abstrakt rättslära Höstermin 1856.” J.V. Snellman, Samlade arbeten VII. Edita. Helsinki, 1996. ss. 797-799.

“Föreläsningar i sedelära: Teoretisk pliktlära. Vårterminen 1857.” Luentosarjan kommentaari. J.V. Snellman, Samlade arbeten VIII. Edita. Helsinki 1996. ss. 767-772.

“Föreläsningar i sedelära: Praktisk sedelära. Vårterminen 1857.” Luentosarjan kommentaari. J.V. Snellman, Samlade arbeten VIII. Edita. Helsinki, 1996. ss. 772-778.

“Föreläsningar i sedelära: Inledning. Höstterminen 1857.” Luentosarjan kommentaari. J.V. Snellman, Samlade arbeten VIII. Edita. Helsinki, 1996. ss. 785-787.

“Föreläsningar i sedelära: Abstrakt rättslära. Höstterminen 1857.”

Luentosarjan kommentaari. J.V. Snellman, Samlade arbeten VIII. Edita. Helsinki, 1996. ss. 787-789.

“Föreläsningar i sedelära: Teoretisk pliktlära. Vårterminen 1858.” Luentosarjan kommentaari. J.V. Snellman, Samlade arbeten VIII. Edita. Helsinki, 1996. ss. 792-795.

“Föreläsningar i sedelära: Praktisk sedelära. Vårterminen 1858.” J.V. Snellman, Samlade arbeten VIII. Edita. Helsinki, 1996. ss. 795-797.

“Föreläsningar i sedelära: inledning och abstrakt rättslära. Höstterminen 1860. J.V. Snellman, Samlade arbeten IX. Helsinki, 1997, ss. 935-937.

“Föreläsningar i sedelära: teoretisk pliktlära och familjen. Vårterminen 1861”. J.V. Snellman, Samlade arbeten X. Helsinki 1997, ss. 900-902.

“Föreläsningar i sedelära: praktisk sedelära. Höstterminen 1861.” J.V. Snellman, Samlade arbeten X. Helsinki 1997, ss. 914-916.

Valtion käsitteen käsitehistoriasta kts. Koselleck ja Skinner; Suomen valtiosta kts. esim. Jussila, Osmo, Maakunnasta valtioksi. Suomen valtion synty. Helsinki: WSOY 1987 ja Klinge, Matti, Keisarin Suomi. Espoo: Schildts 1997.

Kts. myös Koselleck, Reinhard, Gschnitzer, Fritz, Werner Karl Ferdinand ja Schönemann, Bernd: Volk, Nation, Nationalismus, Masse. --- Teoksessa Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland. Toim. Otto Brunner, Werner Conze ja Reinhard Koselleck. Band 7. Stuttgart: Klett-Cotta 1992, 141---430. Ja

Pulkinen, Tuija: “Kielen ja mielen ykseys --- 1800-luvun suomalaisen nationalismin erityispiirteistä ja perinnöstä poliittisessa ajattelussa” ilmestyy kirjassa Tuomas Lehtonen (toim) Outo pohjoinen maa. Sitra 1999.